

ภูมิปัญญาการปรับตัวในบ้าน-เรือนลาวเวียง บริเวณลุ่มน้ำภาคกลาง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วันดี พินิจวรสิน

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทคัดย่อ

ในการโยกย้ายถิ่นฐานที่อยู่อาศัย การสร้างบ้านเรือนในที่ตั้งใหม่มักมีการนำเอาแบบแผนทางสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับสังคมวัฒนธรรมเดิมมาใช้ ทั้งนี้หากสามารถกระทำได้ ชาวลาวเวียงเป็นกลุ่มชนหนึ่งที่มีการย้ายถิ่นฐานจากเมืองเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มาอยู่อาศัยในประเทศไทยมาเป็นเวลามากกว่า 200 ปี ดังนั้นชาวลาวเวียงที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยมีการปรับตัวโดยการนำแบบแผนบ้านเรือนที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมของตนให้ปรากฏในบริบทอยู่อาศัยใหม่ได้มากน้อยเพียงไร โดยเมื่อเทียบกับบริบทดั้งเดิมใน สปป.ลาว และโดยเฉพาะในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมาประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสภาพแวดล้อมอย่างมาก การสืบสานความสำคัญทางวัฒนธรรมในบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของกลุ่มชนนี้จะเป็นอย่างไร

บทความนี้มุ่งนำเสนอภูมิปัญญาในการปรับตัวที่ปรากฏในบ้านและเรือนของชาวลาวเวียง โดยเฉพาะกลุ่มที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทย โดยมีพื้นที่การศึกษาหลักในชุมชนลาวเวียงใน ต.บ้านเลือก จ.ราชบุรี และมีการศึกษาในช่วงปี พ.ศ.2553-2555 ข้อมูลของบทความมาจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาภาคสนามโดยวิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม

จากการศึกษาพบว่าแม้ว่าบ้านเรือนของชาวลาวเวียงในช่วงแรกของการตั้งถิ่นฐานสะท้อนให้การรับอิทธิพลวัฒนธรรมไทยภาคกลาง แต่ยังคงแบบแผนของบ้านเรือนบางส่วน รวมถึงวิถีชีวิตและความเชื่อจากเวียงจันทน์ และแม้ว่าบ้านเรือนในช่วงหลังจะมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก แต่ก็ยังคงมีการสืบสานแบบแผน โดยเฉพาะผังเรือนที่ปรับมาจากเรือนดั้งเดิมของชุมชน นอกจากนี้ยังพบภูมิปัญญาจากการปฏิบัติของชาวลาวเวียงในการปรับตนตามเงื่อนไขของสังคมและสภาพแวดล้อมที่แปรเปลี่ยนไป การปรับตัวของชาวลาวเวียงในตำบลบ้านเลือกแสดงให้เห็นการธำรงความสำคัญทางวัฒนธรรมของตนให้ดำรงอยู่ อันน่าจะเป็นแนวทางหนึ่งของการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับบางชุมชนได้อีกด้วย

คำสำคัญ: ลาวเวียง ภูมิปัญญา การปรับตัว บ้านและชุมชนพื้นถิ่น ลุ่มน้ำภาคกลาง

1. บทนำ

ชาวลาวเวียงเป็นกลุ่มชนที่มีการย้ายถิ่นฐานจากเมืองเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มาอยู่อาศัยในประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น อันเป็นเวลามากกว่า 200 ปี (เดิม วิชาญพจนกิจ, 2540; บังอร ปิยะพันธุ์, 2541) การย้ายถิ่นฐานของชาวลาวเวียงมี 2 กลุ่ม (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2546) กลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่อพยพเข้ามาเอง ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกลุ่มที่สองเป็นกลุ่มที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาในฐานะเชลยศึก โดยถูกส่งเข้ามาอยู่หัวเมืองชั้นในต่างๆหรือในบริเวณภาคกลางของประเทศ ในอดีตการตั้งถิ่นฐานของชาวลาวเวียง โดยเฉพาะในกลุ่มที่ถูกกวาดต้อนเข้ามานั้นมักถูกกำหนดให้อยู่กันเป็นกลุ่มเฉพาะของเชื้อชาติของตน โดยสลับไปกับหมู่บ้านไทย และให้อยู่ในแหล่งที่ตั้งที่มีลักษณะภูมิประเทศที่ใกล้เคียงกับถิ่นฐานเดิม อย่างไรก็ตามการตั้งถิ่นฐานของชาวลาวเวียงถูกกำหนดให้อยู่เป็นถิ่นที่โดยมิให้มีการย้ายไปตั้งหลักแหล่งที่อื่น ทั้งนี้เนื่องมาจากเหตุผลความสำคัญด้านเศรษฐกิจและการปกครองสำหรับชาวลาวเวียงเมื่อมีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นก็มีการขยายชุมชนออกไปในพื้นที่ใกล้เคียงชุมชนเดิม อย่างไรก็ตามการย้ายถิ่นของชาวลาวเวียงเพื่อออกไปตั้งชุมชนต่างเมืองเริ่มปรากฏมากขึ้นตั้งแต่เมื่อมีการยกเลิกระบบไพรในปี พ.ศ.2417 ซึ่งปัจจุบันจะพบแหล่งของการตั้งถิ่นฐานของชาวลาวเวียงได้ในหลายพื้นที่ของประเทศ (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคนอื่นๆ, 2547)

Dovey (1985) กล่าวว่าโยกย้ายถิ่นฐานที่อยู่อาศัยย่อมต้องเกิดการปรับตัวให้เข้ากับบริบทสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป และการสร้างบ้านเรือนในที่ตั้งใหม่ก็มักมีการนำเอาแบบแผนทางสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับสังคมวัฒนธรรมเดิมมาใช้ หากสามารถกระทำได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างให้เกิดความรู้สึกถึงความเป็นบ้าน (Sense of home) กลับคืนมา แต่จะกระทำได้น้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของสถานที่ตั้งนั้นๆ ดังนั้นชาวลาวเวียงจึงอาจมีการนำแบบแผนบ้านเรือนเดิมมาสร้าง ณ สถานที่ที่อยู่แห่งใหม่ และอาจมีการผสมผสานแบบแผนทางสถาปัตยกรรมของท้องถิ่นที่อยู่ใหม่ร่วมด้วย อีกทั้งในช่วงกว่า 50 ปีที่ผ่านมาประเทศไทยมีการพัฒนาที่มุ่งสู่ความเจริญในรูปแบบเมืองในหลายด้าน ซึ่งมีผลอย่างมากต่อวิถีชีวิตและการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยในหลายท้องถิ่น โดยเฉพาะกลุ่มชนลาวเวียงซึ่งมักถูกกล่าวว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากเมื่อเทียบกับกลุ่มชนลาวอื่นๆ ดังนั้นการปรับตัวของชาวลาวเวียงโดยเฉพาะกลุ่มที่ถูกกวาดต้อนให้เข้ามาอยู่ในบริเวณภาคกลางของประเทศนั้นจะเป็นอย่างไร และการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมในบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของกลุ่มชนนี้เป็นอย่างไร บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอภูมิปัญญาในการปรับตัวที่ปรากฏในบ้านและเรือนของชาวลาวเวียงในลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศ โดยเปรียบเทียบกับบริบทดั้งเดิมใน สปป.ลาว

การศึกษานี้ใช้ข้อมูลจาก 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นการศึกษาเรือนพื้นถิ่นในเขตพระนครหลวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว โดยมาจาก 2 ส่วน คือ 1) การประมวลหนังสือ “เรือนลาว ในเขตเวียงจันทน์ และหลวงพระบาง” (Charpenter, & Clement, 1990/มปป.) และ 2) การสำรวจภาคสนามเรือนพื้นถิ่น ณ บ้านดอนนูน เมืองไชธานี บ้านหัวห้า เมืองหาดทรายฟอง และบ้านห้องคำ เมืองจันทบุรี ในเขตพระนครหลวงเวียงจันทน์ ในเดือนสิงหาคม 2553 และส่วนที่สองเป็นข้อมูลจากการศึกษาเอกสารที่

เกี่ยวข้อง และการสำรวจภาคสนามในชุมชนชาวลาวเวียงบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วย 6 ลุ่มน้ำสำคัญ แต่จะพบว่าลุ่มน้ำท่าจีน แม่กลอง และเพชรบุรี เป็นบริเวณที่มีความหลากหลายทางภูมิศาสตร์สูงและมีการกระจายตัวของการตั้งถิ่นฐานของลาวเวียงจำนวนมาก

อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจจะพบว่าบ้านและเรือนของชาวลาวเวียงในหลายท้องถิ่นที่มีการเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นเมืองไปมาก บ้านเรือนในลักษณะพื้นถิ่นคงเหลืออยู่น้อยหรือสูญหายไปแล้ว ในบางชุมชน ในการศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งเน้นการปรับตัวในเรือนพื้นถิ่นของชาวลาวเวียงใน ต.บ้านเลือก อ.โพธาราม จ.ราชบุรี ซึ่งอยู่ติดกับลุ่มน้ำแม่กลอง เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีการย้ายถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี ยังคงมีประชากรลาวเวียงอยู่มาก และที่สำคัญคือยังคงมีบ้านเรือนที่มีลักษณะพื้นถิ่นรวมตัวอยู่ด้วยกันอย่างเป็นกลุ่มก้อนเมื่อเทียบกับท้องที่อื่นๆ อีกทั้งตำบลนี้ยังเป็นตัวแทนของชาวลาวเวียงในการแสดงออกทางวัฒนธรรมร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆของ จ.ราชบุรี การศึกษาใช้วิธีการสำรวจ การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มในช่วงมกราคม 2553-เมษายน พ.ศ. 2555 ข้อมูลทั้งหมดใช้วิธีการวิเคราะห์ข้ามกรณีศึกษา (Cross-case analysis) และการจัดกลุ่ม (Classification) เพื่อหาลักษณะร่วมทางกายภาพของสถาปัตยกรรมในแต่ละท้องถิ่นก่อนการศึกษาเปรียบเทียบ

บทความนี้เริ่มต้นด้วยการนำเสนอบริบทสภาพแวดล้อม ลักษณะชุมชนและเรือนพื้นถิ่นในเวียงจันทน์ จากนั้นจึงเป็นการนำเสนอความเป็นมา วิถีชีวิต ลักษณะชุมชนและบ้านเรือนพื้นถิ่นของชาวลาวเวียงใน ต.บ้านเลือก จ.ราชบุรี และสุดท้ายจึงเป็นการเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของลักษณะบ้านและเรือนของทั้งสองบริบทก่อนทำการสรุปภูมิปัญญาสร้างสรรค์ในการปรับตัวของชาวลาวเวียงในตำบลนี้

2. บริบท บ้านและเรือนพื้นถิ่นในเวียงจันทน์

เวียงจันทน์ซึ่งเป็นเมืองหลวงของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและตั้งอยู่ตรงข้ามกับบริเวณจังหวัดหนองคาย มีสภาพภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำนา มีภูเขาอยู่บางส่วนทางทิศตะวันตก และมีแม่น้ำสายสำคัญหลายสาย ตามคติโบราณที่ตั้งบ้านของชาวลาวจะต้องประกอบไปด้วย น้ำ นา และโนน โดยโนนเป็นที่ดอนน้ำที่ท่วมไม่ถึงและเป็นพื้นที่สำหรับสร้างที่อยู่อาศัย การตั้งถิ่นฐานจึงมีลักษณะเป็นกลุ่มบ้านอยู่บนที่ดอนและล้อมรอบด้วยพื้นที่ในการทำนา การอยู่อาศัยโดยมากมักมีการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มบ้าน แต่เมื่อที่อยู่อาศัยในบ้านหรือชุมชนเริ่มแออัด และที่ทำกินเริ่มไกลจนไปมาลำบากมากขึ้น ก็อาจมีการชักชวนเพื่อนบ้านไปตั้งบ้านกันใหม่ แต่มักใกล้บ้านที่เคยอาศัย หรือใกล้กับที่นาของตน (อุทอง ประศาสน์วินิจฉัย, 2551)

กลุ่มบ้านในเขตนี้นอกจากจะประกอบด้วยเรือนพักอาศัยแล้ว ยังประกอบด้วย วัดและหอผีบ้าน ซึ่งทั้งสองส่วนนี้มีเป้าหมายในการสร้างและตำแหน่งที่ตั้งในชุมชนที่แตกต่างกัน วัดมักถูกสร้างขึ้นเพื่อให้เป็นที่พึ่งทางจิตใจ เป็นที่รวมในการทำกิจกรรมของผู้คน และสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของสังคมนั้นๆ วัดจะถูกสร้างจากความภูมิใจและอยู่ในเขตบ้าน ในขณะที่หอผีบ้านถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่รวมดวงวิญญาณของผู้ตาย ผีเจ้าถิ่น หรือเทวดาอารักษ์ต่างๆ และทำหน้าที่เพื่อตอบสนองความ

ต้องการในเรื่อง อาหาร สุขภาพ และการป้องกัน หอผีบ้านจึงมักมีหน้าที่ดูแลบ้าน เขตแดน ไร่นา และป่า หอผีบ้านจึงถูกตั้งอยู่นอกเขตพื้นที่อยู่อาศัย (Charpenter, & Clement, 1990/มปป., น. 219-222) นอกจากนี้ในบางชุมชนอาจมีโรงเรียน และโรงสัรวมอยู่ด้วย

การตั้งบ้านเรือนมักอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของเครือญาติ การเรียงตัวของแต่ละเรือนจะให้ความเคารพซึ่งกันและกันระหว่างเรือน โดยมักให้มีการวางหลังคาเรียงไปในแนวเดียวกัน เรือนที่อยู่ตรงกันข้ามในแต่ละกลุ่มบ้านของเครือญาติมักมีการหันเรือนในลักษณะหัวชนหัว เ้าชนเ้าของเรือนอีกหลังในบริเวณบ้านแต่ละหลังหรือในกลุ่มเครือญาติมักมีบ่อน้ำบาดาล ยุงข้าว โรงเรือนเลี้ยงปศุสัตว์ และมีห้องน้ารวมอยู่ด้วย

เรือนพื้นถิ่นในเขตพระนครศรีอยุธยาซึ่งพื้นที่ทำศึกษานั้นส่วนใหญ่มีอายุในช่วงประมาณ 50-60 ปี ทั้งหมดมีลักษณะเป็นเรือนไม้ยกเสาสูง ได้ทุนบ้านเปิดโล่ง เดิมเอาไว้เป็นที่เลี้ยงวัว ในแต่ละเรือนมักประกอบด้วย ห้องนอน เชีย เรือนครัว และชาน ในบางเรือนจะมีมืองค์ประกอบเพิ่มเติม เช่น ระเบียงและบันไดที่มีหลังคาคลุม เป็นต้น ระเบียงจะมีการคลุมด้วยหลังคาลาดเอียง (หรือเทิบ) มักมีตำแหน่งในการจัดวางอยู่ทางด้านสกัดของเรือนบริเวณด้านหน้าของเรือนที่ต่อเนื่องกับเส้นทางสัญจรของชุมชน

ห้องนอน (ส้วมนอน หรือเรือนใหญ่) มักมีขนาดตามยาว 3 ช่วงเสา ส่วนใหญ่จะวางไปตามทิศตะวันออก-ตะวันตก และจะต้องวางขนานกับแม่น้ำและหันหน้าบ้านไปหาทางเดินหรือถนนของชุมชน ห้องนอนจะมีประตูเข้า-ออก 2 บานเชื่อมต่อกับพื้นที่เชีย ภายในห้องนอนแบ่งเป็นพื้นที่ทางเดิน และส้วมนอน พื้นที่ส้วมนอนแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ห้องกอย (พื้นที่นอนของลูกสาว) ห้องกลาง (พื้นที่นอนของพ่อแม่) และหน้าห้องเป็นห้องที่เอาไว้ใช้รับแขกที่สำคัญ เช่น พระสงฆ์และแขกผู้มีบรรดาศักดิ์ ในห้องนี้จะมีร้านพระบูชาซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของเรือนตั้งอยู่ใกล้กับเสาเอกของบ้านและหันหน้าออกสู่ประตู ในอดีตผนังของห้องนอนเป็นผนังไม้ตีตามนอนตั้งแต่พื้นจรดโครงสร้างหลังคาและมีหน้าต่าง 1-3 บานตามแนวยาวของเรือน ในบางเรือนจะมีหน้าต่างอยู่ทางด้านสกัดของห้องนอนด้วย ซึ่งเรือนในลักษณะนี้มักไม่พบการมีระเบียงอยู่ด้านหน้าของเรือน

เชียมีลักษณะเหมือนระเบียง มีหลังคาคลุม และอยู่ขนานไปกับห้องนอน โดยมีระดับต่ำกว่าพื้นห้องนอนประมาณ 15 เซนติเมตร เชียมักใช้เป็นที่ต้อนรับแขก การปิดล้อมบริเวณเชีย โดยเฉพาะที่ต่อเนื่องกับภายนอก มีการใช้ราวกันตก หรือการใช้ผนังที่มีหน้าต่าง 1-3 บาน

เรือนใหญ่และเชียมีการคลุมหลังคาตามความยาวของเรือน ซึ่งมีผลต่อลักษณะของเรือน ในภาพรวมเรือนพื้นถิ่นในเขตพระนครศรีอยุธยาจึงสามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ (ภาพที่ 1-ก) คือ

- เรือนที่รวมเอาพื้นที่เชียอยู่ในหลังคาเดียวกันกับห้องนอน
- เรือนที่เชียมีหลังคาลาดเอียงปกคลุมแยกออกจากเรือนนอน หรือเรือนใหญ่
- เรือนแฝดที่มีทั้งเรือนใหญ่และเรือนน้อย โดยบริเวณเชียจะถูกสร้างให้เป็นเรือนน้อย

ในเรือนหลังคาแฝดจะมีลักษณะเป็นเรือน 2 หลัง 9 เสา โดยโครงสร้างต่างๆมักฝากไว้กับเสากลางเรือน หลังคาบริเวณเชียจะมีขนาดที่เล็กกว่าและมีความสูงที่ต่ำกว่าบริเวณห้องนอน ซึ่งนับเป็น

อัตลักษณ์เฉพาะของเรือนในเขตพระนครหลวงเวียงจันทน์ (Chapenter & Clement, 1990/มปป., น. 62) นอกจากนี้หากเรือนที่มีองค์ประกอบกระเปียงและคลุมหลังคาเทิบเพิ่มเติมก็จะมีผลต่อรูปร่างเรือนให้มีลักษณะแตกต่างด้วยเช่นกัน (ภาพที่ 1-ข)

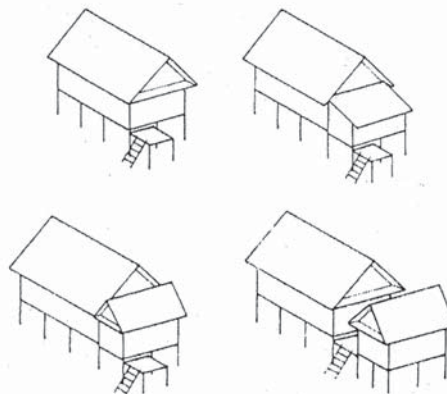
เรือนครัวจะตั้งอยู่ทางด้านหลังของเรือนใหญ่ มักมีขนาดพื้นที่ที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละเรือนโดยมีทางเดินเชื่อมต่อเนื่องมาจากเสีย ครัวมีทั้งที่เป็นพื้นที่ที่ถูกรวมอยู่ภายใต้หลังคาเดียวกับห้องนอนและเสีย และที่แยกเป็นเรือนโดยเฉพาะ (ภาพที่ 1-ค) ในกรณีเป็นเรือนแยกทิศทางของหลังคาเรือนครัวจะตั้งฉากกับหลังคาของห้องนอน จากครัวจะมีลานที่เป็นกระเปียงเปิดโล่ง มีระดับต่ำกว่า ครัวประมาณ 15 เซนติเมตร พื้นเป็นไม้ไผ่เว้นร่องและมักใช้เป็นบริเวณสำหรับการล้างภาชนะต่างๆ จากขานมีบันไดลงสู่ชั้นล่าง

(ก) ลักษณะหลังคาของเรือนแบบไม่มีกระเปียง

(ข) ลักษณะหลังคาของเรือนแบบมีกระเปียง (หรือเทิบ)

(ค) ลักษณะหลังคาของพื้นที่ครัว

ภาพที่ 1: ลักษณะการคลุมหลังคาของเรือน กระเปียง และครัว
ที่มา Chapenter & Clement, 1990/มปป., น. 130-132)

เรือนใหญ่และเรือนครัวมักมีพื้นที่กันอยู่ระหว่างกลาง ในบางหลังจะพบการกันพื้นที่นี้ด้วยผนังทั้ง 4 ด้านให้เกิดเป็นห้อง โดยจะมีประตูเข้าออกได้ทั้งจากครัวและเสีย ในบางหลังพื้นที่นี้จะมีลักษณะเป็นห้องโล่งเปิดเชื่อมต่อกับครัวและมักใช้เป็นพื้นที่สำหรับการอยู่ไฟหลังการคลอดบุตร

อย่างไรก็ตามจากการสำรวจจะพบว่าเรือนพื้นดินในเขตพระนครหลวงเวียงจันทน์ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไป อาทิ การเปลี่ยนจากผนังไม้ตีตามนอนมาเป็นการผสมของผนังไม้ตีตามนอนและตามตั้ง การปรับเปลี่ยนการใช้พื้นที่ภายในห้องนอนและมีการกันห้องเพิ่มเติม โดยเฉพาะพื้นที่ที่กันอยู่ระหว่างครัวกับเรือนใหญ่ การกันผนังบริเวณพื้นที่เสียในบริเวณหน้าบ้าน การเปลี่ยนการใช้วัสดุหลังคา และการก่อผนังปิดล้อมบริเวณใต้ถุนบ้านเพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอย นอกจากนี้ยังพบว่าในบางเรือนมีการปรับลดโครงสร้างเรือนครัว ต่อเติมและปรับเปลี่ยนบริเวณพื้นที่ใต้ถุนบ้านจนทำให้เกือบไม่เหลือเค้าโครงของบ้านเดิม

3. บริบท และวิถีชีวิตของชาวลาวเวียง ในตำบลบ้านเลือก

ราชบุรีเป็นพื้นที่หนึ่งที่ชาวลาวเวียงได้ถูกกวาดต้อนให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานรวมกับชาวลาวและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (บังอร ปิยะพันธุ์, 2541; สุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ, 2545) แหล่งที่ตั้งของชาวลาวเวียงในราชบุรีในสมัยแรกๆ อยู่บริเวณริมแม่น้ำแม่กลองจากบริเวณ อ.บ้านโป่งจนถึง อ.โพธาราม (ฉลอง สุนทราวณิชย์, 2550) ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 1 ได้ทรงมีพระบรมราชานุญาตให้ชาวมอญอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำแม่กลองในบริเวณ อ.บ้านโป่งจนถึง อ.โพธาราม ชาวลาวเวียงจึงได้อพยพและถอยร่นเข้าสู่ตอนในของแผ่นดิน โดยเฉพาะทางทิศตะวันออกของแม่น้ำแม่กลอง ออกไปประมาณ 2 กิโลเมตร ซึ่งเป็นที่ดอนและเป็นภูมิประเทศที่ชาวลาวเวียงมีความคุ้นเคยมากกว่า (ศิริศักดิ์ คุ่มรักษา, 2541; พิพิธภณชสถานแห่งชาติ ราชบุรี, 2544; สุภาพรณ์ จินตามณีโรจน์, 2547; สภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านเลือก, 2552)

ตำบลเลือกตั้งอยู่ในบริเวณ อ.โพธาราม มีพื้นที่ครอบคลุมประมาณ 12 ตารางกิโลเมตร ลักษณะของตำบลเป็นที่ราบลุ่มกว้าง มีบ้านเรือนตั้งอยู่บนที่ดอนและถูกโอบล้อมด้วยท้องทุ่งสำหรับทำนา ในทุ่งเหล่านี้จะมีหนองน้ำที่สำคัญอยู่หลายหนอง บริเวณตำบลมีถนนเพชรเกษมสายเก่าและสายใหม่ตัดผ่าน และมีคลองวัดโพซึ่งเป็นสายน้ำสำคัญไหลผ่านพื้นที่ส่วนใหญ่ที่เป็นที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน นอกจากนี้ในบริเวณตำบลยังมีสวนขี้ของคณจีน และโรงงานอุตสาหกรรมทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่อยู่ประปราย ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณริมถนนเพชรเกษม

ตำบลนี้มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 10,022 คน 3,551 ครัวเรือน และแบ่งเป็น 9 หมู่บ้าน ทั้งนี้มี 7 หมู่บ้านที่ประชากรส่วนใหญ่มีเชื้อสายชาวลาวเวียง (หมู่ 1-6 และ หมู่ 8 โดยที่หมู่ 6 จะมีชาวจีนรวมอยู่ด้วย) ส่วนอีก 2 หมู่บ้านนั้นมีทั้งที่เป็นหมู่บ้านไทย (หมู่ 9) และหมู่บ้านมอญและจีน (หมู่ 7)

ในอดีตชาวลาวเวียงใน ตำบลเลือก มีอาชีพหลัก คือ ทำนา ทำสวน ทำไร่และเลี้ยงสัตว์ (ณรงค์ อารังโชติ, 2502) เดิมมีการทำนาปีที่เน้นการใช้แรงงานในครัวเรือนและใช้วัวช่วยในการผลิต มีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยน้อย ในช่วงว่างเว้นจากการทำนา ชาวบ้านก็จะมีการปลูกพืชชนิดอื่นๆสลับ การปลูกพืชโดยมากเอาไว้บริโภคตนเอง ส่วนที่เหลือจึงนำไปจำหน่าย นอกจากนี้ยังมีการทำหูกหรือการ

ทอผ้าไหมและผ้าฝ้าย การทอผ้าก็เพื่อนำมาตัดเย็บเสื้อผ้าไว้ในครอบครัวและบางครั้งก็ใช้เป็นของฝาก

อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวลาวเวียงใน ต.บ้านเลื่อ มีการเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากตำแหน่งที่ตั้งที่อยู่ใกล้กรุงเทพฯและอยู่บนเส้นทางคมนาคมสู่ภาคใต้ นโยบายของรัฐจึงมีอิทธิพลต่อชุมชนมาก การเปลี่ยนแปลงอย่างมากของตำบลนี้เกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งมีนโยบายมุ่งจัดระเบียบสังคมให้เป็นแบบอารยประเทศ จึงทำให้เกิดการยกเลิกวัฒนธรรมท้องถิ่นต่างๆ เช่น การแต่งกาย การร้องรำ ประเพณีความเชื่อ และโดยเฉพาะการห้ามใช้ภาษาของท้องถิ่น ซึ่งมีผลทำให้ชุมชนเกิดความอ่อนแอและเกิดการปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมและความเชื่อท้องถิ่นไป และยังผลสืบเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบัน

ในส่วนของอาชีพของชาวบ้านโดยเฉพาะการทำนาที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงประมาณปี พ.ศ.2532-2533 ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี การดำเนินนโยบายของรัฐในช่วงนี้ทำให้ที่ดินในท้องถิ่นต่างๆมีราคาสูงขึ้นมาก โดยเฉพาะที่ดินในบริเวณอ.โพธาราม ซึ่งมีถนนเพชรเกษมตัดผ่านได้ถูกกว้านซื้อไปเป็นจำนวนมาก ประกอบกับคนที่ทำนาส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ และไม่มีลูกหลานสืบต่ออาชีพ ชาวลาวเวียงที่ทำนาส่วนใหญ่จึงขายที่นาให้กับนายทุนและเลิกอาชีพไป หรือบางรายก็ยังทำนาต่อ แต่ด้วยวิธีการเช่าที่ต่อจากนายทุนอีกทอดหนึ่ง

ในปัจจุบันมีชาวบ้านเพียงส่วนน้อยที่ยังคงถือครองที่นาเอาไว้ และเป็นส่วนน้อยที่ยังคงทำนาเอง โดยมากเป็นผู้สูงอายุ และทำนาปีที่เก็บเกี่ยวด้วยมือ บางส่วนที่ยังคงมีที่นาที่ไม่ได้ทำนาเอง แต่เป็นการปล่อยให้เช่ากับคนจากต่างพื้นที่ ชาวนากลุ่มหลังนี้มักทำนาปรัง และมักทำให้เกิดปัญหาเรื่องน้ำกับรายที่ยังคงทำนาปี ถึงแม้ว่ายังมีชาวลาวเวียงบางส่วนที่ยังคงทำนา แต่ประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนาที่เคยปฏิบัติในอดีตนั้นได้ถูกยกเลิกไป ในปัจจุบันชาวลาวเวียงใน ต.บ้านเลื่อ ประกอบอาชีพหลากหลาย อาทิ รับจ้างทั่วไป ทำตุ๊กตา รับราชการ ค้าขาย ประกอบธุรกิจของตนเอง ทำเกษตรกรรม และการเลี้ยงสัตว์ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงด้านการทำกิน แต่ชาวลาวเวียงในตำบลนี้ยังคงมีความเป็นอยู่เหมือนพี่น้อง มีกิจกรรมการทำบุญตามประเพณีมาร่วมกันที่วัดอย่างสม่ำเสมอ และในวันสำคัญต่างๆชาวบ้านส่วนใหญ่จะร่วมกันแต่งกายในแบบเฉพาะของชาวลาวเวียงราชบุรี (วีรพงศ์ มีสถาน, 2550, น. 169)

แม้ว่าการดำเนินงานจากนโยบายของภาครัฐทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นอ่อนแอลง แต่ด้วยกระแสสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนที่กระตุ้นให้เกิดการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ของแต่ละท้องถิ่นมากขึ้น (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547) ประกอบกับประเทศไทยมีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนตำบล พ.ศ.2549 สภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านเลื่อจึงได้เกิดขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น พัฒนาคูณภาพชีวิตและความสุขมวลรวมของคนในชุมชน และพิทักษ์รักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน ซึ่งนอกจากจะมีการดำเนินงานเป็นเครือข่ายร่วมกับชุมชนลาวเวียงอื่นๆใน อ.โพธาราม แล้ว ยังร่วมกับพระครูโพธารามพิทักษ์ ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดโบสถ์ในปัจจุบัน ในการทำกิจกรรมเพื่อสร้างเสริม

ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมให้กับชุมชน โดยเฉพาะการผลักดันให้มีการจัดตั้ง “หอวัฒนธรรมลาวเวียง” ขึ้นในวัดโบสถ์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องราวความเป็นมาและวัฒนธรรมประเพณีของชาวลาวเวียงสำหรับลูกหลานของชุมชนและผู้สนใจทั่วไป นอกจากนี้จากการที่พระครูโพธารามพิทักษ์ ซึ่งเป็นผู้มีชื่อเสียงและเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านไม่เพียงเฉพาะในแถบท้องที่ ต.บ้านเลือกแต่ยังรวมถึงผู้คนในเวียงจันทน์ จึงทำให้เกิดกิจกรรมเยี่ยมเยียนกันระหว่างประชาชนจากทั้งสองท้องถิ่นนี้

4. การตั้งถิ่นฐานและหมู่บ้านของชาวลาวเวียงในตำบลบ้านเลือก

การตั้งถิ่นฐานของชาวลาวเวียงทั้ง 7 หมู่บ้านใน ต.บ้านเลือก มีลำดับความเป็นมาเป็นอย่างไรมันั้น ไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจน แต่จากหลักฐานที่ปรากฏในชุมชนทำให้สันนิษฐานได้ว่า บริเวณหมู่ 3 (บ้านขุน) และหมู่ 4 (บ้านเลือก) น่าจะเป็นพื้นที่แรกๆที่มีการตั้งถิ่นฐานของชาวลาวเวียงในบริเวณตำบลนี้ซึ่งมาพร้อมกับชาวลาวเวียงในบ้านซ้อง บ้านสิงห์ บางลาน และดอนทราย (สะท้าน เสาหลัก, มปป.) เนื่องจากใน ต.บ้านเลือกจะพบศาสนคดียุทธศาสตร์ที่เป็นที่เคารพของชาวบ้านอยู่ 2 แห่ง คือ ศาลปู่ตา และศาลปู่โง่ “ศาลปู่ตา” (หรือศาลปู่ตาเจ้านาย) เป็นศาลกลางบ้านที่ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2322 ตั้งอยู่บริเวณกลางชุมชนหมู่ 3 เพื่อเป็นที่สถิตของดวงวิญญาณบรรพบุรุษและเจ้านายที่เคารพที่ตกค้างอยู่เมืองเวียงจันทน์ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจและปกป้องคุ้มครองลูกหลานให้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข “ศาลปู่โง่” (หรือศาลปู่โง่) ตั้งอยู่บริเวณชายทุ่งหนองแซ่ทางทิศตะวันตกของชุมชนหมู่ 4 และตั้งอยู่ห่างไกลจากบ้านเรือนโดยมีต้นไม้ใหญ่ล้อมรอบ ศาลนี้ถูกสร้างขึ้นเพื่อปกป้องคุ้มครองไร่นาและการทำมาหากินของลูกหลาน ดังนั้นบริเวณหมู่ 3 และ หมู่ 4 น่าจะเป็นพื้นที่แรกๆที่มีการตั้งถิ่นฐานของชาวลาวเวียงในพื้นที่ตำบลและการขยายตัวของชุมชนก็น่าจะมีการขยายออกจากบริเวณนี้ด้วย นอกจากนี้ยังพบการขยายตัวของชุมชนมาจากพื้นที่ใกล้เคียงด้วย โดยเฉพาะในหมู่ 2 (บ้านดอนกลาง) ซึ่งเดิมเป็นพื้นที่ในการทำนาของชาวบ้านในบ้านซ้อง

ชาวบ้านกล่าวว่าในอดีตมีการตั้งบ้านเรือนตามแหล่งที่ปรากฏในชุมชนกันมานานแล้ว การแบ่งเป็นหมู่บ้านเริ่มมีขึ้นตามการปกครองในระบบเทศาภิบาลปี พ.ศ.2457 โดยนับจากบ้านวัดโบสถ์เป็นหมู่ 1 เนื่องจากกำนันในสมัยนั้นอยู่ในพื้นที่หมู่ 1 นอกจากนี้ในอดีตบ้านเรือนมักกระจุกตัวอยู่รวมกัน แต่หลังจากการตัดถนนเพชรเกษมทั้งสายเก่าและสายใหม่ และการตัดถนนในชุมชน มีผลให้การเพิ่มจำนวนบ้านเรือนและกระจายออกสู่พื้นที่ต่างๆในชุมชนมากขึ้น

การจำแนกเป็นหมู่บ้านและการขยายตัวของชุมชนมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบที่เป็นศูนย์รวมทางความเชื่อและประเพณีไปด้วย ในอดีตชาวลาวเวียงใน ต.บ้านเลือกจะมีประเพณีในการทำงานบุญเบิกบ้าน และทำงานบุญกลางบ้านร่วมกัน งานบุญเบิกบ้านจะเริ่มขึ้นก่อน โดยจะมีพิธีกรรมทำขวัญและการบำบัตร์รักษาในหมู่บ้านและมีพิธีกรรมเบิกบ้าน ณ บริเวณศาลปู่โง่ในหมู่ 4 ส่วนงานบุญกลางบ้านจะทำที่ศาลปู่ตาในหมู่ 3 แต่เมื่อมีการแยกกันเป็นหมู่บ้าน การทำงานบุญกลางบ้านของแต่ละหมู่จึงได้แยกกันไปด้วย โดยบางหมู่ก็ใช้ที่ว่างส่วนกลางของชุมชนเพื่อประกอบพิธีกรรมและในบางหมู่ก็จะมีการสร้างตำนานพร้อมกับสร้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขึ้นเพื่อเป็นที่สักการะของคนในหมู่บ้านของตนขึ้น เช่น ในบ้านหนองเต่าดำ หมู่ 6 มีการตั้งศาล “เจ้าพ่อสายบัว” ขึ้น

ในปัจจุบันชาวลาวเวียงใน ต.บ้านเลื่อยยังคงมีประเพณีการทำบุญเบิกบ้านร่วมกันในหมู่ 4 แต่เฉพาะในหมู่คนที่ยังเคารพและเชื่อถือ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่และเด็กเล็ก ส่วนงานบุญกลางบ้าน ก็จะมีการกระจายกันไปทำตามแต่ละหมู่บ้าน

5. บ้าน-เรือนพื้นถิ่นในตำบลบ้านเลื่อย

ใน ต.บ้านเลื่อยจะพบเรือนพื้นถิ่นกระจายตัวอยู่ท่ามกลางบ้านที่ถูกปลูกสร้างในรูปแบบสมัยใหม่ ยกเว้นในชุมชนหมู่ 1 ที่ยังคงมีการกระจุกตัวของเรือนเหล่านี้ เรือนพื้นถิ่นที่พบทั้งหมดเป็นเรือนยกพื้นสูง และส่วนใหญ่เป็นเรือนเครื่องผูกมาก่อน ภายหลังจึงสร้างเป็นเรือนไม้จริง แต่ยังคงใช้ลักษณะผังเรือนจากเรือนเดิมโดยทำการปรับเปลี่ยนและเพิ่มเติมส่วนใช้สอยอื่นๆ เข้าไป

เรือนไม้จริงที่เก่าแก่ที่สุดมีอายุมากกว่าร้อยปี ซึ่งหลงเหลืออยู่เป็นจำนวนน้อยและกระจายตัวในพื้นที่ตำบล เรือนเหล่านี้ได้ถูกปรับเปลี่ยนไปมาก บางหลังไม่เหลือสภาพดั้งเดิมแล้ว (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2: เรือนดั้งเดิมในหมู่ 3 ซึ่งถูกปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงไป

การประมวลลักษณะบ้านในอดีตจึงมาจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านและผู้รู้ของชุมชน และจากการสำรวจเรือนที่ยังคงมีองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมในลักษณะดั้งเดิม บ้านเรือนในอดีตของชาวลาวเวียงในตำบลนี้มีทั้งที่เป็นเรือนจั่วเดี่ยวและเรือนหลังคาแฝด โดยเรือนในอดีตดั้งเดิมของชุมชนจะประกอบด้วย เรือนนอน ไม้แป้นทอง ระเบียง นอกชาน เรือนครัว และยุ้งข้าว

เรือนนอนซึ่งเป็นเรือนหลักมีขนาด 3 ช่วงเสา วางอาคารตามยาวไปทางทิศตะวันออก-ตะวันตก ภายในเรือนนอนจะแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน คือ ในเรือนและนอกเปิง ในเรือนเป็นห้องที่มีขนาด 2 ช่วงเสา มีประตูเข้าออกจากนอกเปิง ใช้เป็นห้องนอนของลูกสาว ส่วนนอกเปิงเป็นที่วางหน้าในเรือน ใช้เป็นที่ตั้งวางหิ้งพระ บางครั้งพื้นที่นี้ถูกเรียกว่า ห้องศพหรือห้องผี ซึ่งในบางเรือนจะมีหิ้งคุณพระ¹ตั้งอยู่และหันออกสู่หน้าบ้าน นอกเปิงนอกจากจะเป็นที่นอนของผู้เฒ่าผู้แก่และคนภายนอกห้ามเข้าพื้นที่นี้แล้ว ยังถูกใช้เป็นพื้นที่ในการตั้งศพผู้ที่เสียชีวิตอีกด้วย และในช่วงที่มีการจัดงานพิธีศพก็มักมีการ

ขยับผนังที่กั้นระหว่างในเรือนและนอกเปิง เพื่อให้นอกเปิงมีขนาด 2 ช่วงเสา เรือนนอนมักมีการปิดล้อมด้วยผนังฝาประกน และมีหลังคาจั่วทรงสูง ซึ่งมีทั้งที่เป็นบันลมหงาและบันลมหงปลา

จากเรือนนอนจะเป็นพื้นที่ไม้แป้นทองซึ่งเป็นไม้กระดานขนาดใหญ่วางขนานไปกับพื้นเรือนนอนในระดับเดียวกันโดยมีพริ้งกัน ไม้แป้นทองใช้เป็นที่นั่งของพระสงฆ์หรือผู้หลักผู้ใหญ่ที่มาเยือนบ้านและมีระดับสูงจากพื้นระเปียงประมาณ 45 เซนติเมตร ส่วนระเปียงจะอยู่ต่ำลงไปและเป็นพื้นนอนสำหรับพ่อแม่ ส่วนต่างระดับระหว่างไม้แป้นทองและระเปียงนี้จะเป็ช่องว่างเปิดโล่ง ระเปียงมีการคลุมหลังคาใน 2 ลักษณะ คือ 1) หลังคาจั่วที่มีขนาดเล็กกว่าและมีระดับความสูงของยอดจั่วที่ต่ำกว่าหลังคาเรือนนอน ทำให้เกิดเป็นลักษณะเรือนแฝด และมีลักษณะโครงสร้างเช่นเดียวกับเรือนในเวียงจันทน์ และ 2) หลังคาลาดเอียงซึ่งทำให้รูปทรงของเรือนมีลักษณะเช่นเดียวกับเรือนไทยภาคกลางจากระเปียงลงไปเป็นพื้นนอกชาน จากนอกชานมีบันไดลงไปพื้นชั้นล่าง นอกจากนี้เรือนส่วนใหญ่ในอดีตมักมีพื้นที่ระเปียงอยู่ทางด้านสกัดของเรือนนอนและระเปียงบริเวณหน้าบ้าน ระเปียงนี้จะมีหลังคาลาดเอียงหรือเทิบคลุมยาวตลอด และมีผนังกัน

เรือนครัวจะอยู่ทางด้านหลังของเรือนทางทิศตะวันตก โดยวางขวางกับตัวเรือนหลักและมีหลังคาคลุมแยก นอกจากนี้ภายในบริเวณบ้านของแต่ละบ้านจะมียุ้งข้าวและในแต่ละกลุ่มบ้านจะมีบ่อน้ำบาดาลอยู่ด้วย

ในปัจจุบันเรือนตามแบบแผนดั้งเดิมในชุมชนไม่มีหลงเหลืออยู่แล้ว จะพบแต่เพียงโครงสร้างบางส่วนของเรือนเก่าที่ถูกเก็บไว้ อย่างไรก็ตามจะพบเรือนพื้นถิ่นที่ถูกสร้างขึ้นในช่วง 40-60 ปี ซึ่งมีเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะในบริเวณหมู่ 1 เรือนเหล่านี้มีรูปแบบที่หลากหลาย แต่มีองค์ประกอบของเรือนในชั้นสองที่คล้ายคลึงกัน คือ เรือนนอน โถง และระเปียง

เรือนนอนมี 3 ช่วงเสา วางตามแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก เรือนนอนจะมีห้องในเรือนขนาด 1 ห้องเสา โดยมีประตูเข้าออกจากพื้นที่โล่งหน้าห้อง จากเรือนนอนเป็นโถงเปิดโล่ง ขนานไปกับเรือนและมีระดับพื้นต่ำกว่าเรือนนอนประมาณ 15 เซนติเมตร ในบ้านส่วนใหญ่โถงนี้จะถูกเปิดโล่ง แต่ในบางหลังพื้นที่โถงจะถูกกั้นเป็นห้องด้วย นอกจากนี้ในบ้านส่วนใหญ่จะพบพื้นที่โล่งอีกหนึ่งช่วงเสา ขนานไปตามยาวกับโถง ซึ่งมีทั้งที่มีระดับพื้นเดียวกับโถงและลดระดับลงไปประมาณ 15 เซนติเมตร การปิดล้อมมีทั้งผนังมีหน้าต่างและผนังระแนงไม้โปร่ง จากพื้นที่ภายในจึงเป็นระเปียงและมีบันไดลงสู่พื้นชั้นล่าง

ในบ้านหลายหลังยังพบพื้นที่คล้ายระเปียงคลุมด้วยหลังคาลาดเอียงและถูกปิดล้อมด้วยผนังมีหน้าต่าง อยู่ด้านสกัดของเรือนนอนและโถงบริเวณหน้าบ้านที่ติดกับทางสัญจรของชุมชน นอกจากนี้ยังพบโครงสร้างของเรือนครัวและยุ้งข้าวเดิมอยู่ทางด้านหลังบ้าน แต่ปัจจุบันถูกปรับเปลี่ยนการใช้สอย มีเพียงบางหลังที่มีห้องนํ้าอยู่บนพื้นชั้นสอง

ในบ้านส่วนใหญ่พื้นที่ใต้ถุนบ้านจะพบพื้นที่ครัว ซึ่งส่วนใหญ่มีการปิดล้อมแบบโปร่ง มีเพียงบางหลังที่มีการปิดล้อมด้วยผนังก่ออิฐฉาบปูนในบางส่วนและมักใช้เป็นห้องนอน นอกจากนี้จะพบห้องนํ้าอยู่ในบริเวณบ้านชั้นล่างด้วย

การคลุมหลังคาของเรือนที่สร้างขึ้นในช่วง 40-60 ปี พบใน 3 ลักษณะ (ภาพที่ 3) คือ

เรือนหลังคาแฝดซึ่งพบเป็นจำนวนน้อย หลังคาแฝดจะคลุมพื้นที่บริเวณเรือนนอนและโถง ซึ่งเป็นโครงสร้าง 2 หลัง 9 เสา หลังคาบริเวณโถงมีขนาดเล็กและมีความสูงต่ำกว่าหลังคาเรือนนอน นอกจากนี้บริเวณระเบียงจะถูกคลุมด้วยหลังคาลาดเอียง

เรือนหลังคาเดี่ยวคลุมบริเวณเรือนนอนและโถง ส่วนระเบียงจะถูกคลุมด้วยหลังคาลาดเอียง เรือนหลังคาเดี่ยวคลุมโครงสร้างบ้านทั้งหลัง ซึ่งมักเป็นหลังคาลาดเอียงต่ำ และยื่นออกมาคลุมพื้นที่ชั้นล่างด้วย เรือนที่คลุมหลังคาในลักษณะนี้โดยมากไม่มีพื้นที่ระเบียง มีเพียงชานขนาดเล็กบริเวณบันไดเท่านั้น

นอกจากนี้ในบริเวณหมู่ 1 ที่อยู่บริเวณริมถนนทางเข้าวัดโบสถ์จะพบการสร้างหลังคาลาดเอียงจากผนังของชั้นสองเพื่อคลุมพื้นที่ใช้สอยชั้นล่าง ทำให้เกิดสุนทรียภาพการหลดหลั่นของอาคาร กับสภาพแวดล้อมและสร้างอัตลักษณ์ใหม่ให้กับชุมชนหมู่ 1 อีกด้วย

ภาพที่ 3 ลักษณะหลังคาในกลุ่มเรือนที่มีอายุในช่วง 40-60 ปี
(บน) เรือนที่มีหลังคาจั่วแฝด, (ล่าง) เรือนที่มีหลังคาจั่วเดี่ยว

6. บ้าน-เรือนของชาวลาวเวียงในตำบลบ้านเลื่อ...ความเหมือน-ความแตกต่างในเวียงจันทน์

จากการศึกษาทำให้เห็นถึงความคล้ายคลึงและความแตกต่างของลักษณะหมู่บ้านและเรือนระหว่างใน ต.บ้านเลื่อ และในเวียงจันทน์ สปป. ลาว ซึ่งกล่าวโดยสังเขปได้ดังนี้

ในส่วนของลักษณะหมู่บ้าน หากพิจารณาจากองค์ประกอบของหมู่บ้านดั้งเดิมจะพบว่าหมู่บ้านของชาวลาวเวียงใน ต.บ้านเลื่อมีองค์ประกอบหลักคล้ายกับหมู่บ้านในเวียงจันทน์ กล่าวคือ นอกจากบ้านเรือนแล้ว จะมีวัดและหอผีบ้าน (หรือศาลปู่โไท่ ใน ต.บ้านเลื่อ) ซึ่งทั้งสององค์ประกอบนี้ทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนที่เหมือนกัน อย่างไรก็ตามในตำบลบ้านเลื่อจะพบองค์ประกอบเพิ่มเติม คือ ศาลปู่ตาเจ้านาย ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อสร้างความอบอุ่นใจและการอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขในบริบทสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนี้ ส่วนความคล้ายคลึงของลักษณะผังหมู่บ้านใน ต.บ้านเลื่อเมื่อเปรียบเทียบกับในเวียงจันทน์นั้นไม่ค่อยชัดเจนนัก แต่ใน ต.บ้านเลื่อจะพบว่ายังมีความเชื่อของการปลูกสร้างเรือนโดยเฉพาะในกลุ่มของเครือญาติที่ควรเรียงแถวกัน โดยไม่เอามุมบ้านเข้าหากัน มิฉะนั้นจะเกิดการตีกันแทงกันระหว่างพี่น้อง ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับหมู่บ้านในเวียงจันทน์

ในส่วนของลักษณะเรือน การปลูกสร้างเรือนหลายส่วนทำให้เห็นถึงการสืบทอดแบบแผนทางสังคมวัฒนธรรมดั้งเดิมจากเวียงจันทน์ และในขณะเดียวกันมีการยอมรับทางวัฒนธรรมใหม่ร่วมไปด้วย การปลูกเรือนของชาวลาวเวียงใน ต.บ้านเลื่อที่เป็นเรือนไม้จริงในอดีตดั้งเดิมแสดงให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่อยู่อาศัยและวัฒนธรรมตั้งต้นของตนเอง เห็นได้ชัดจากการใช้แบบแผนของเรือนไทยภาคกลาง อันได้แก่ ลักษณะของผังเรือนที่มีเรือนนอน ระเบียง และนอกชาน และเรือนนอนที่มีห้องในเรือน มีผนังฝาปะกน และมีหลังคาจั่วทรงสูงแบบมีตัวเหงา การรับแบบแผนของเรือนไทยภาคกลางน่าจะมาจากการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศของภูมิภาค ซึ่งมีความร้อนชื้นสูงกว่าที่เมืองเวียงจันทน์ นอกจากนี้ยังน่าจะเป็นเหตุผลมาจากการแสดงสถานภาพทางสังคมของเจ้าของเรือน และการแสดงออกถึงการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมในท้องถิ่น

ส่วนที่แสดงถึงการสืบทอดแบบแผนมาจากเรือนในเวียงจันทน์ปรากฏในองค์ประกอบสถาปัตยกรรมบางส่วน รวมถึงภาษาที่ใช้เรียกองค์ประกอบเรือนในบางส่วนด้วย ซึ่งมีดังนี้

- เรือนไม้จริงส่วนใหญ่มีได้เป็นเรือนเดี่ยวล้อมรอบนอกชานแบบเรือนไทยภาคกลาง แต่มักเป็นเรือนหลังคาแฝดที่มีการลดหลั่นของโครงสร้างระหว่างเรือนนอนและโถง โครงสร้างภายในมีเสา 9 ต้น โดยมีองค์ประกอบต่างๆ ผักไว้กับเสากลางเรือน ซึ่งลักษณะคล้ายกับการมีเรือนใหญ่และเรือนน้อยตามแบบที่ปรากฏในเรือนเวียงจันทน์
- การปลูกสร้างเรือนในหมู่เครือญาติที่ต้องมีแนวอาคารที่ไม่เหลื่อมกัน เพื่อเป็นการแสดงความเคารพซึ่งกันและกัน
- พื้นที่ระเบียงด้านหน้าบ้านที่เชื่อมกับทางสัญจรหลักของชุมชน ซึ่งคลุมด้วยหลังคาลาดเอียง โดยเรียกว่า “เทิบ” เช่นเดียวกับในเวียงจันทน์

แบบแผนของการปลูกสร้างเรือนดั้งเดิมใน ต.บ้านเลือกเหล่านี้ ยังมีความคล้ายคลึงกับบ้านเรือนพื้นถิ่นที่พบในแหล่งที่เป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชาวลาวเวียงในที่อื่นๆ นอกเหนือจากใน จ.ราชบุรี เช่น บ้านจรัลเก่า ต.บ้านไช้ อ.อุททอง จ.สุพรรณบุรี และ ต.สระพัง อ.เขาย้อย จ.เพชรบุรี เป็นต้น

นอกจากนี้แม้ว่าเรือนดั้งเดิมของชาวลาวเวียงใน ต.บ้านเลือกจะมีลักษณะลำดับของที่ว่างตามแบบเรือนไทยภาคกลาง ซึ่งมีเรือนนอน (ประกอบด้วย ในเรือนและนอกเปิง) ระเบียง และนอกชาน แต่การใช้สอยที่ว่างในเรือน และการมีหิ้งคุณพระในพื้นที่นอกเปิง แสดงให้เห็นถึงการสืบทอดแบบแผนวิถีชีวิตและความเชื่อจากเวียงจันทน์

อย่างไรก็ตามเนื่องจากมีการตั้งถิ่นฐานมาเป็นระยะเวลานานมากกว่า 200 ปี บ้านเรือนของชาวลาวเวียงใน ต.บ้านเลือกมีการปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขทางสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมของท้องที่ โดยเฉพาะเรือนดั้งเดิมได้ถูกปรับเปลี่ยนไปมาก และแม้ว่าจะพบความหลากหลายของลักษณะรูปทรงอาคารในกลุ่มเรือนที่มีอายุในช่วง 40-60 ปี ซึ่งมีทั้งเรือนที่มีรูปทรงภายนอกที่ยังคงแบบแผนของบ้านเรือนในอดีต และเรือนที่มีรูปทรงที่เรียบง่ายมากขึ้น แต่เรือนเหล่านี้ส่วนใหญ่ทำให้ถึงการสืบทอดลักษณะทางสถาปัตยกรรมจากเรือนในอดีตของท้องถิ่น ได้แก่ ลักษณะของการวางทิศทางของเรือน และองค์ประกอบหลักของผังเรือนในพื้นที่ชั้นบน ซึ่งประกอบด้วย ในเรือน นอกเปิง โถงนอกชานที่ถูกเปลี่ยนเป็นระเบียง เป็นต้น นอกจากนี้ในบางเรือนยังมีระเบียงที่ถูกคลุมด้วยเทป บริเวณด้านหน้าบ้านที่ติดกับทางสัญจร

ในภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงของเรือนในกลุ่มนี้จะพบการหายไป การปรับเปลี่ยนและการเพิ่มเติมขององค์ประกอบอาคารในหลายส่วนซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะภูมิทัศน์ของชุมชน นอกจากนี้การปรับเปลี่ยนโครงสร้างบริเวณหน้าบ้านในหมู่ 1 โดยการต่อเติมหลังคาต่อเนื่องจากชั้นสองเพื่อปกคลุมพื้นที่ชั้นล่างทำให้เกิดที่ว่างต่อเนื่องระหว่างภายในและภายนอก ในภาพรวมทำให้เกิดสุนทรียภาพของการลดหลั่นของเรือนกับสภาพแวดล้อมและเป็นการสร้างอัตลักษณ์เฉพาะให้กับชุมชน

เรือนพื้นถิ่นของชาวลาวเวียงใน ต.บ้านเลือกที่ปลูกสร้างในช่วงหลังเหล่านี้ ยังคงมีรายละเอียดทางสถาปัตยกรรมบางประการที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชาวลาวเวียง โดยเฉพาะในเรือนหลังคาจั่วแฝด และการมีพื้นที่ที่คล้ายระเบียงถูกคลุมหลังคาลาดเอียงหน้าเรือน ในขณะเดียวกันเนื่องจากการแปรเปลี่ยนภาพลักษณ์ของเรือนที่มีการผสมผสานกับลักษณะของเรือนไทยภาคกลางตั้งแต่ต้น จึงทำให้เรือนเหล่านี้มีความแตกต่างจากเรือนพื้นถิ่นของเวียงจันทน์อยู่หลายประการ การเปรียบเทียบเรือนพื้นถิ่นในทั้งสองสถานที่นี้จะพบว่าในภาพรวมเรือนพื้นถิ่นของชาวลาวเวียงใน ต.บ้านเลือก จะมีลักษณะของที่ว่างภายในที่โปร่งโล่งมากกว่า และมีลำดับของที่ว่างระหว่างภายในและภายนอกอาคารที่มากกว่า หรือมีที่ว่างที่สร้างความต่อเนื่องที่ชัดเจนมากกว่าที่ปรากฏในเรือนพื้นถิ่นของเวียงจันทน์

7. บทสรุปภูมิปัญญาการปรับตัวในบ้าน-เรือนลาวเวียง

ชาวลาวเวียงได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณลุ่มน้ำภาคกลางมาเป็นเวลานานมากกว่า 200 ปี และมีการปรับเปลี่ยนลักษณะของหมู่บ้านและเรือนมาโดยตลอด หลายชุมชนในแถบท้องที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปมากจนบ้านเรือนในลักษณะพื้นถิ่นคงเหลืออยู่น้อยหรือสูญหายไปแล้ว แต่สำหรับที่อยู่อาศัยของชาวลาวเวียงใน ต.บ้านเลือก จ.ราชบุรี ทำให้มีภูมิปัญญาการปรับตัวที่อยู่บนรากฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองต่อการอยู่ร่วมกับบริบทในท้องที่ ภูมิปัญญาเหล่านี้ปรากฏให้เห็นในช่วงเวลาต่างๆ ซึ่งปรากฏเป็นรูปธรรมและอยู่ในการปฏิบัติของชาวบ้าน

ภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรมปรากฏใน 2 ส่วน ส่วนแรกปรากฏในเรือนดั้งเดิมของชุมชนซึ่งปัจจุบันมีอายุมากกว่าร้อยปีและแม้ว่าจะถูกปรับเปลี่ยนไปมากจนเกือบไม่เหลือเค้าโครงเรือนเดิม แต่จากหลักฐานและคำบอกเล่าของชาวบ้านทำให้เห็นภูมิปัญญาในการนำสภาวะทางวัฒนธรรมมาผสมผสานกับการอยู่ในบริบทใหม่ โดยการใช้รูปแบบและแบบแผนของเรือนไทยภาคกลางมาผสมกับลักษณะของเรือนเวียงจันทน์ อาทิ การใช้เรือนแฝดเก้าเสา การมีเพดานหน้าเรือนที่ติดกับทางสัญจร และการมีองค์ประกอบหิ้งคุณพระบริเวณนอกเพิง แม้ว่าในภาพรวมของเรือนใน ต.บ้านเลือกมีลักษณะที่เปื้อนโคลงมากกว่าเรือนในเวียงจันทน์ แต่ก็ยังสามารถดำเนินชีวิตและความเชื่อตามแนวทางที่มีการปฏิบัติที่เวียงจันทน์ โดยเฉพาะการใช้พื้นที่บริเวณเรือนนอน

ส่วนที่สองปรากฏในเรือนในที่มีอายุ 40-60 ปี ซึ่งเป็นเรือนที่ทำให้เห็นภูมิปัญญาการปรับตัวตามเงื่อนไขของบริบทที่เปลี่ยนไป รูปทรงเรือนมีทั้งที่ยังคงใช้รูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบที่เรียบง่ายมากขึ้น แต่ทั้งหมดมีลักษณะผังเรือนที่ปรับมาจากแบบแผนของเรือนดั้งเดิมของชุมชน นอกจากนี้กลุ่มเรือนในหมู่ 1 มีลักษณะของการลดหลั่นที่ทำให้เกิดความร่มรื่นและเกิดสุนทรียภาพให้กับชุมชน

ส่วนภูมิปัญญาที่ปรากฏในการปฏิบัติ ได้แก่ การปรับประเพณีในการทำบุญกลางบ้านให้สามารถประกอบพิธีกรรมที่แยกไปตามแต่ละหมู่บ้านเพื่อความสะดวกและคล่องตัว การสร้างสรรค์และการรณรงค์ให้เกิดการคงรักษาของวัฒนธรรมประเพณีการแต่งกายแบบชาวลาวเวียงที่มีรูปแบบเฉพาะของราชบุรีร่วมกับชุมชนลาวเวียงอื่นๆของจังหวัด และการปรับใช้กระแสของสังคมในการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านเลือกโดยนอกจากมีการดำเนินงานเป็นเครือข่ายร่วมกับชุมชนลาวเวียงอื่นๆใน อ.โพธาราม แล้ว ยังร่วมกับผู้ที่เป็นที่เคารพของชุมชน โดยเฉพาะพระครูโพธารามพิทักษ์ ในการผลักดันให้มีกิจกรรมต่างๆเพื่อรักษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม รวมถึงการสร้างสายสัมพันธ์เชื่อมโยงกลับไปยังแหล่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน ใน สปป.ลาว

สรุปหนึ่งว่าพัฒนาการทางภูมิปัญญาโดยเฉพาะสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยจะมีแนวโน้มที่จะลบเลือนหายไป แต่ภูมิปัญญาผ่านวิถีในการปฏิบัติของชาวลาวเวียงใน ต.บ้านเลือกทำให้เห็นเป้าหมายของการแสดงตัวตน การพิทักษ์รักษา การทำให้วัฒนธรรมประเพณีของตนเองเข้มแข็ง และเกิดการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป แม้ว่าแต่ละชุมชนต่างก็มีเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกันไป การปรับตัวบนรากฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวลาวเวียงใน ต.บ้านเลือก น่าจะเป็นแนวทางหนึ่งต่อการดำเนินงานของชุมชนลาวเวียงอื่นๆต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

เนื้อหาในบทความนี้มาจากโครงการวิจัยทุนศาสตราจารย์วิจัยดีเด่น ศ. อรศิริ ปาณินท์ เรื่อง “การศึกษาแบบองค์รวมของการปรับตัวในบริบทใหม่ที่แตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทย” ผู้เขียนใคร่ขอขอบพระคุณ ศ. อรศิริ ปาณินท์ ผู้สนับสนุนทุนวิจัยหน่วยงานไตรภาคี (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) และสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกอ.)) ชาวบ้านในตำบลบ้านเลื่อม และผู้ช่วยวิจัยทุกท่าน

เชิงอรรถ

¹ คุณพระ เป็นเสมือนตัวแทนของญาติผู้ใหญ่ที่ชาวบ้านยึดถือและเป็นเสมือนเทวดารักษาเรือน หิ้งคุณพระไม่ได้มีทุกบ้าน บ้านที่มีหิ้งคุณพระส่วนใหญ่จะเป็นบ้านของผู้ใหญ่บ้านดั้งเดิม และลูกหลานก็จะสืบสานคุณพระต่อมา หากใครมีเรื่องใดๆ หรือทำผิดสิ่งใดก็ต้องมาบอกคุณพระที่บ้านนั้นๆ

เอกสารอ้างอิง

- ฉลอง สุนทรวณิชย์ (บก.). **สมุดราชบุรี พ.ศ. 2468**. กรุงเทพฯ: สมาคมมิตรภาพไทย-ญี่ปุ่น. 2550.
- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. **ทบทวนแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์ ชำมยุคสมัยกับการศึกษาในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. 2547.
- ณรงค์ ชำรงโชติ. **การสำรวจสถานภาพการเกษตรเพื่อทำการส่งเสริมในท้องที่ตำบลบ้านเลือก ตำบลบ้านฆ้อง ตำบลคลองตาครุด อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท และสัตวบาลบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2502
- เต็ม วิทยาภรณ์พจนกิจ. **ประวัติศาสตร์ลาว**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. 2540
- บ้งอร ปิยะพันธุ์. **ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย. 2541.
- พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี. **พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี และจังหวัดราชบุรี**. กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์สมานพันธ์ จำกัด. 2544.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. **แอ่งอารยธรรมอีสาน: แฉกหลักฐานโบราณคดี พลิกโฉมหน้าประวัติศาสตร์ไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน. 2546.
- ศิริศักดิ์ คุ้มรักษา. **“คนราชบุรี”**. ใน **ราชบุรี**. กรุงเทพฯ: สารคดี. 2541.
- สภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านเลือก. **เอกสารโครงการหอวัฒนธรรมลาวเวียง ตำบลบ้านเลือก-วัดโบสถ์ ตำบลบ้านเลือก อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี**. 2552.
- สะท้อน เสงหาหลัก. **เอกสารชุมชนบ้านขนุน หมู่ 3 ต.บ้านเลือก อ.โพธาราม จ.ราชบุรี**. ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์.
- สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์. **“ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ลุ่มน้ำแม่กลอง บ้านโป่ง-เจ็ดเสมียน”**. ใน **ลุ่มน้ำแม่กลอง: ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ “เครือญาติ” มอญ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน. หน้า 109-242. 2547.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์ สุจิตต์ลักษณ์ ตี๋ผดุง อภิญา บัวสรพร โสภนา ศรีจำปา อมร ทวีศักดิ์ เอกพงศ์ สุวรรณเกษร และคนอื่นๆ. **แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. 2547.
- สุวัฒนา เลี่ยมประวัติ. **รายงานการวิจัยเรื่องแผนที่ภาษาศาสตร์จังหวัดราชบุรี**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2545.
- วิระพงศ์ มีสถาน. **คนราชบุรี**. ราชบุรี: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี. 2550.
- อุ่ทอง ประศาสน์วินิจฉัย. **ซ่อนไว้ในลิ้ม ก-อ ในชีวิตอีสาน**. ฮ.เชื่อน. กรุงเทพฯ: บริษัท โฟล์ดอิมเมจ ฟร้นดิงกรุ๊ป จำกัด. หน้า 223-231. 2551.
- Dovey, K. **“Home environments”**. In I. Altman & C. M. Werner (Eds.). **Home and homelessness**. New York: Plenum Press. pp. 33-64. 1985.
- Charpenter, S.C. and Clement, P. ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์. **เรือนลาว ในเขตเวียงจันทน์และหลวงพระบาง**. [Elements Comparatifs Sur Les Habitations Des Ethnies De Langues Thai] (เกรียงไกร เกิดศิริ, ผู้แปล). โครงการศึกษาศิลปวัฒนธรรมในภูมิภาคอุษาคเนย์ หมายเลข 2. (ต้นฉบับตีพิมพ์ ปี ค.ศ. 1990).